

Bård Flaaten

Hvordan gjorde man karriere i tidlig nytid i Oldenburgstaten?

En analyse av Mathias Huitfeldts karriere og
nettverk i perioden 1740 – 1773

Bacheloroppgave i historie (HIST2010)

Veileder: Magne Njåstad

Mai 2019

Matthias Wilhelm Huitfeldt, 1725-1803

Bård Flaaten

Hvordan gjorde man karriere i tidlig nytid i Oldenburgstaten?

En analyse av Mathias Huitfeldts karriere og
nettverk i perioden 1740 – 1773

Bacheloroppgave i historie (HIST2010)

Veileder: Magne Njåstad

Mai 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Det humanistiske fakultet

Institutt for historiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Hvordan gjorde man karriere i tidlig nytid i Oldenburgstaten?

1 Innledning

1.1 Karrière ex nihilo?

Karrierer har aldri sin hovedårsak i ren flaks. Rett mann hjelpes av tid, omstendighet og sine hjelpere. Mathias Huitfeldt (1725–1803) startet som nesteldste sønn av en norsk godseier og endte som stiftamtmann, geheimråd og eier av Clausholm Slot og gods. Karrieren hans blir i denne oppgaven brukt for å eksemplifisere *hvordan gjorde man karriere i tidlig nytid i Oldenburgstaten*. Oppgaven belyser sammenheng mellom karriere og det sosiale, konkretisert som *det sosiale nettverk*, i helstatens elite fra 1740 til rundt 1780. Å fokusere på nettverk i denne perioden er naturlig ettersom samfunnsstrukturene i stor grad var basert på tillitsbånd kvalifisert av aktørenes sosiale relasjoner.

[Tidlig nytid var] noe nær en klassisk epoke for uformelle relasjoner i Europa. Kontinentet var gjennomvevd av et nett med personlige avhengighetsforhold, som var mye mer omfattende, strukturerte og viktige enn historikere lenge har vært klar over. Nettverkene løp i, utenfor og parallelt med staten; de formelle strukturene var ofte svake, mens de uformelle båndene var desto sterkere. Dessuten var det private og offentlige ennå ikke klart atskilt. Alt dette bidro til at uformelle bånd var viktige for maktutøvelse og sosialt liv generelt.¹

Den metodisk tilnærmingen til problemstillingen er den operasjonaliserte nettverksteorien i Ola Teiges doktoravhandling mot en nærstudie av Mathias Huitfeldts karriere og nettverk i perioden 1746–1773. Dette gjøres innenfor rammene og tidsbegrensningen som ligger i en bacheloroppgave. Ankepunktet mot nærstudien er gyldigheten. Både fordi en skikkelig gjennomgang ville krevd nøye lesning av mange flere arkivalia² som det bare i liten grad har vært anledning til å dykke ned i, og fordi kartlegging av nettverk kun indikerer sammenhenger og mulighet for kausalitet.

¹ Ola Teige, *Eliten i Christianias Sosiale Og Politiske Nettverk 1680-1750*, Oslo 2008: 11

² En ganske kvalifisert antagelse er at enkelte av de anvendte arkivalia ikke brukt er av mange tidligere. De var gjemt i Clausholm Slots arkiv i mange år, senere gitt til Landsarkivet for Nørrejylland. Under arbeid for Hafslund Hovedgård i 2011 besøkte jeg Clausholm og fikk tilgang til arkivaliene. Ikke en gang slektshistorikeren Carl Huitfeldt visste om disse arkivaliene, men rakk etter tips fra meg å få opplysninger og avfotograferinger med i boken sin om Huitfeldtsslekten (ferdig i 2012). Noen brev fra Mathias Huitfeldts privatarkiv og nedtegnelser er blitt transkribert i denne prosessen og brukt i oppgaven.

1.2 Mathias Huitfeldts utgangspunkt

Mathias Vilhelm Huitfeldt ble født 8. Juli 1725 i foreldrenes palé mellom Akerselvns utløp og Storgaten i Christiania.³ Som nestelste sønn av general Hartvig Huitfeldt og godseierarving Karen Werenskiold fikk Mathias selvsagt rikdom, men også *karriere* i fødsels gave. Mens det på Mathias' morsside fantes kløktige embets- og forretningsmenn som hadde ansamlet Norges største sønnenfjeldske gods fra to tomme hender; var det på farssiden nasjonale militærhelter⁴ og byers redningsmenn⁵. Karrieren var et familieanliggende i tidlig nytid, og da som nå falt det seg lettere å gjøre det godt med en privilegert bakgrunn. Ambisjoner, ryddighet og evnen til å inngi tillit var familiedygder, men hvordan gjøre suksess når generasjonene før allerede er kommet til topps? Konsolidere? "Han kunne ikke nå høyere, i dette liv"⁶, er det skrevet om Mathias' morfar Niels Werenskiold, da han, presumptivt som Norges rikeste mann, fikk konferensrådstitel og ble Ridder av Dannebrog. Om man presiserer munnhullet litt og sier "i Norge", gir det mer mening. Hvor langt kunne en nordmann våge å se?

1.3 Karriere i Oldenburgstaten

Huitfeldts karrierearena var ikke Norge, men *Helstaten*.⁷ Oldenburgstatens helstatspolitikk la ingen formelle barrierer i veien for nordmenn, men det er lett å karakterisere det som å svømme mot strømmen. Atskillig mer "medstrøms" var det å komme til Danmark med en tysk adelstitel og gjøre det skarpt, eller å innta en provinsby i Norge og gjøre rent bord med dansk bakgrunn og embetsverket i ryggen. Mathias karriere var slik sett uvanlig: Han begynte som løytnant i den norske hæren i Trondheim, ble en del av livgarden til hest, ble deretter generadjutant ved hoffet, senere kammerherre og endte opp som stiftsamtmann i Viborg på et krongods hvor stavnsbundne bønder sørget for sikre inntekter fra monopolprisede kornavlinger. De mest markante karrierehoppene danner nettverksanalysens fokus, de markerer usedvanlige sprang, samtidig som de eksemplifiserer godt et karriereløp i Helstaten på midten av 1700-tallet. Hvordan klarte Mathias det? *Hvordan gjorde man karriere i Oldenburgstaten?*

³ Bernt Moe, *Tidsskrift for Den Norske Personalhistorie*, Christiania, 1840–46: 40; Mathias' fødested er i alle kilder *Christiania*.

⁴ Carl Huitfeldt, *Slekten Huitfeldt – 600 år i Danmarks og Norges historie*, Oslo 2012: 403; Iver Huitfeldt var (og er fortsatt i Danmark) regnet som en av landets militære nasjonalhelter. Iver ofret sitt skip, mannskap og liv for å redde den dansk-norske flåten fra å bli tilintetgjort ved Køge bukt. Eliteklassen ved den danske sjøkrigsskolen heter Iver Huitfeldt-klassen. Iver Huitfeldt var Mathias onkel (farens halvbror).

⁵ Huitfeldt 2012: 362; Tønne Huitfeldt, Hartvigs far, blir fortsatt kalt Haldens forsvarer.

⁶ Mentz Schulerud: *Hafslund gods – Fra Otte Bildt til M.G. Rosenkrantz*, Oslo, 1974: 69

⁷ Bacheloroppgaven har ikke undersøkt sammenheng mellom en ny helstatspolitikk og Mathias Huitfeldts karriere.

1.4 Et uvanlig karriereløp

Mathias lærte å krabbe og å gå i Christiania, men farens militære karriere førte familien til Trondheim. Som en av tre Generalmajorer med ansvar for de norske hærstyrker var faren, Hartvig Huitfeldt kommandant over de nordenfjeldske styrke. Om ikke en militærkarriere var planlagt i detalj for Mathias, så ble nok farsyrket lett å ta til seg gjennom oppveksten i kommandantboligen⁸ i Trondheim. Allerede som 15-åring var den militære løpebane i gang: i 1740 ble Mathias *Lieutenant Reforme* ved 3. throndhjemmske nationale Infanteriregiment.⁹ Dette var antagelig en ervervet¹⁰ grad. Da faren samme året ble forflyttet til Østlandet som kommandant for de sønnenfjeldske styrker i Fredrikstad, fulgte ikke Mathias etter, men ble igjen i Trondheim sammen med sin eldre bror, Werner, som var i det 2. throndhjemmske regiment. Året etter døde morfaren Niels Werenskiold som hadde vært en av en av Norges rikeste menn, og foreldrene flyttet inn og tok over Hafslund hovedgård, gods og sager.¹¹ Da han etter tre år forlot regimentet i Trondheim skulle Mathias imidlertid reise lenger enn Østlandet. Han ble en del av Christian VIs livgarde til hest¹², kalt Hestgarden¹³. De første tre årene som *Kornet* – den yngste officersgraden i rytterkompaniet. I 1746 ble han forfremmet til *karakter lieutenant*, og i 1748 til virkelig *lieutenant*. Samme året dør faren som akkurat hadde blitt forfremmet til general. Nå ville Mathias normalt tatt rollen¹⁴ som familiens overhode, men moren fikk anledning til å leve i uskifte og fortsatte å bo og drive Hafslund. Mathias var fortsatt i tjeneste i Hestgarden ved Slottet i København. Under Frederik Vs kongebesøk i 1749 til Norge, hvor Frederik V besøkte byene rundt Christianiafjorden, var Mathias Huitfeldt ikke med. Til tross for stadige forfremmelser i den prestisjetunge Hestgarden, brøt han i 1750 opp fra København for å reise hjem for en tid til Hafslund ved Sarpsfossen. Hestgarden var i utgangspunktet et vervet regiment, men det 4. søndenfjældske Dragonregiment ga i det minste en forfremmelse til *sekondmajor*. Nå kom han så nær Hafslund at han kunne bo der. Mathias' mor, Karen Werenskiold satt i uskifte etter kongelig tillatelse¹⁵ og drev godset, men Mathias var eneste sønn og arving til godset, han nærmet seg tretti år og det var antagelig på tide å

⁸ Huitfeldt 2012: 460; Kommandantboligen på Kristiansten festning var ikke bygget på dette tidspunkt. Familien Huitfeldt bodde standsmessig i Midtbyen hvor Stiftsgården senere ble reist.

⁹ Dansk biografisk Lexikon, bind VIII: 163

¹⁰ Adelen kunne kjøpe officersgrader for sine sønner slik at de ikke trengte å begynne nederst.

¹¹ Med brorens død var Mathias blitt hovedarving til sætesgården – bare foruten hans søsters lodd.

¹² Livgarden til hest, *Hestgarden* var tett knyttet til Kongens garde til fots. Mannskapet besto av vervede hovedsakelig norske, danske og tyske adelsmenn.

¹³ Salmonsens konversationsleksikon, 2. utgave, bind XV: 924 "Livgarden til Hest opprettedes under Frederik III i Beg. af Aaret 1661, formeret som et Kompagni med en Styrke af 132 Heste under Navnet »Den Kongelige Lif-Garde til Hest«. Den var og vedblev stedse at være særlig knyttet til Kongens Person. Styrken har varieret meget. 1675 udvidedes L. til 6 Kompagnier."

¹⁴ Hans bror hadde forulykket før dette.

¹⁵ I ektepakt konfirmert og egenhendig underskrevet av Frederik V nevnes dette. Jfr. Brev fra Frederik V til Mathias Huitfeldt datert 15. juni, 1753 (Ektepaktbrevet), Mathias Huitfeldts privatarkiv, Clausholm godsarkiv, Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.

sette seg inn i driften. Mathias vekslet således mellom godsdrift og pliktene som sekondmajor ved Dragonregimentet i to år. Helt brutt kan ikke kontakten med København ha vært, for i april 1752 dro han til hoffet og ble generaladjutant¹⁶ for Frederik V. Et avansement til eneveldets indre hoff ga ære og var sannsynligvis også et steg mot en rangtittel og aller helst en amtmannspost. Både hans morfar og far hadde vært amtmenn og dekorerte danebrogsriddere, morfaren hadde oppnådd konferensrådstitel som sto over baron i rang. Det var antagelig naturlig å stile mot noe tilsvarende når han etterhvert skulle trekke seg tilbake til sitt absolutt ikke ubetydelige gods i Norge. Samme år han ble generaladjutant forlovet Mathias seg med en av hoffdamene, frk Linstow, og allerede året etter, om våren 1753, returnerte den nå nygifte generaladjutant for Kongen til Hafslund sammen med sin høygravide hustru. Det største sønnenfjeldske gods skulle få en arving. Men både mor og barn dør i barsel i juli. Etter dette dro Mathias tilbake til København og fortsatte i stillingen som kongens generaladjutant frem til 1754. Tiden etter tapet av hustruen ved hoffet København modnet en stor beslutning, som fjerde generasjon på Hafslund bestemte han sammen med sin mor å selge. Sønn av trelasthandler Iver Elieson, Peter Elieson og hans kone, Anna Collett, kjøpte sætesgården ved Sarpsfossen for 120.000 riksdaler, mer enn en tønne gull.¹⁷ Mathias søkte avskjed fra det sønnenfjeldske dragonregimentet som han formelt fortsatt var innrullert i mens han var generaladjutant; i 1755 ble han *oberstlieutenant* i Kavalleriet samtidig som han fikk forfremmelse ved hoffet til *kammerherre*¹⁸. Nordmannen Mathias Huitfeldt gjorde åpenbart en god figur og trivdes ved hoffet. Allerede 5. Juni 1756 giftet han seg med Charlotte Emerentze von Raben, datteren til Frederik von Raben, tidligere overhofmester for Dronning Sophie Magdalene, Geheimekonferensraad og Elefantridder.¹⁹ Men en grunnrik kammerherre behøvde et gods. I 1758 døde den barnløse enken etter stiftamtman Maase, og Clausholm i Viborg stift ble dermed til salgs. Mathias Huitfeldt som hadde rede penger fikk kjøpe det gamle krongodset som Frederik IV hadde ervervet og pusset opp, og hvor hans "venstrehåndsenke" Reventlow hadde bodd til sin død. Først i 1762 etter at krigsberedskapen mot Russland ble avblåst kunne Mathias avslutte militærkarrieren og bli Stiftsamtman for Viborg, samt amtmann for Hald Amt. Da han i 1764 ble Ridder av Dannebrog, og en god del år senere i *Gehejmeråd* (1773) og til slutt *Gehejmekonferensraad* (1779), kunne man si at han til og med hadde kommet lenger enn sin salige morfar Werenskiold.

¹⁶Salmonsens konversationsleksikon, 2. utg. Bind IX, 545: "**Generaladjutant** kaldes en i Adjutantstilling hos Fyrster ansat General. Tidligere var det i Danmark den General, der stod i Spidsen for Kongens Adjutantstab, og som i Enevældens Tid havde en vigtig Post i Hærens Bestyrelse."

¹⁷Huitfeldt 2012: 488

¹⁸Dansk biografisk Lexikon, bind VIII: 163

¹⁹Dansk biografisk Lexikon, bind XIII: 340

2 Oppgavens teoretiske grunnlag

2.1 Innledning

Oppgaven tar utgangspunkt i Ola Teiges bruk av nettverksbegreper og –teori i hans doktoravhandling om Christianias elite første halvdel av 1700–tallet. Mathias' karriere foregår mellom 1740 og 1779, men det er få relevante ulikheter under Frederik Vs styre. Til tross for at eliten i Norge er i endring mot slutten av 1700–tallet, så hører Mathias Huitfeldt kulturelt mer til tiden før 1750. Etterfølgerne, Peter Elieson og Anna Collett Elieson flyttet inn med familien på Hafslundgård ved Sarpsfossen i 1754. De var typiske og sentrale representanter for det som er blitt kalt Christiania–patrisiatet; med Mathias Huitfeldt og moren flyttet den gamle tid ut.

2.2 Elitedefinisjon

Elitebegrepet er brukt for å kunne samle ulike samfunnsgrupper som tilhører ulike økonomiske klasser og sjikt, men som i egenskap av å være elite virker på en felles arena. Enten de er adel, kjøpmenn, embetsmenn eller fra andre kategorier. Teige definerer eliten som *Gruppen som hadde den formelle og uformelle makten i Christiania.*²⁰ Analogisk kan definisjonen også brukes på andre avgrensede miljøer og områder: Norge, Oldenburgstaten og hoffet i København.

2.3 Nettverksdefinisjon

Et nettverk består aktørene og båndene dem i mellom.²¹ En kartlegging av en persons nettverk er beskrivelsen av aktørene og relasjonen dem i mellom. Et nettverk er en varig, uformell, mellommenneskelig forbindelse, hvor hierarkiske relasjoner ikke kan utelukkes. I nettverket foregår det utveksling og reproduksjon av ressurser (ulike former for kapital, tjenester, informasjon og innflytelse). Nettverket er et verktøy for sosial ekskludering og inkludering (rekruttering). Det er oppbygd av aktører og båndene (relasjonene/forholdene) mellom dem. Nettverk betegner også en aktørs ulike bånd når man systematiserer dem; som i et diagram eller når man snakker om aktørens ulike samlede bånd til andre aktører – aktørens nettverk.²²

2.4 Nettverket og Bourdieus kapital

Bourdieus kapitalbegrep har stor utbredelse i nettverksforskning, og til sitt formål er de anvendelige. De fire typene kapital: sosial kapital, kulturell kapital, symbolsk kapital og økonomisk kapital, kan i vid forstand brukes på hva som «byttes» i nettverkets relasjoner. Bourdieus kapitalbegreper tar ikke hensyn til noe krav til formalitet og egnert seg dermed godt for å fange premieringen som foregår i det formelle hierarkiet og det uformelle

²⁰ Teige 2008: 43

²¹ Ibid.: 21

²² Ibid.: 21

støttehierarkiet.²³ Hensikten med et nettverk sies å være å skape, konvertere og reproducere like former for kapital etter nettverkets interne normsystem. De fire kapitalbegrep er med på å utvide forståelsen av hva som kan være del av en transaksjon, og det er et moment å merke seg. Individuer tilhører ofte flere ulike nettverk, og fungerer sånn sett som bindeledd mellom disse nettverkene. Denne rollen kan kalles *meglerrolle*.²⁴ Det er mulig å snakke om svake og sterke relasjoner: mange svake relasjoner kan føre til et stort informasjonsnettverk, mens det i liten grad vil gi støttespillere i krisetider.²⁵ Ressurser som tjenester, lojalitet/støtte og innflytelse er særdeles viktige retribusjoner i oppgavens diskusjon, og i noen grad overlappes da av de ulike formene for kapital som går inn under Bourdieus begreper uten at det er problematisk.

2.5 Nettverk og karriere i tidlig nytid

Gjensidig utveksling og reproduksjon tjenester, informasjons, innflytelse og ulike typer kapital er det som byttes og sirkulerer i det uformelle nettverket. I tidlig nytid var statsadministrasjonen avhengig av de uformelle nettverk. Nettverkene løp i, utenfor og parallelt med staten. Når de formelle strukturene er svake, blir de uformelle strukturene viktigere. I en tid hvor skillet mellom det offentlige og private ikke var klart atskilt, ble de personlige relasjoner viktige som styringsredskaper og for utvelgelsesprosesser.²⁶

I mangel av at det fantes et skille mellom offentlig og privat, ville det vært en korrekt og god måte å rekruttere personer til offentlige verv og stillinger. Å gå tjenestevei får ikke mening før det moderne byråkratiet etableres på slutten av 1800-tallet.

2.5.1 Nettverksanalysen

I lys av dette kommer oppgavens metode til syne. Gjennom å belyse nettverket, det vil si beskrive aktørene og relasjonene dem i mellom, koble en aktørs oppnåelse av en stilling, tittel eller tilgang til et gode til hvilke personer i nettverket som hadde innflytelse så vil man kunne sannsynliggjøre at aktøren eksempelvis fikk stillingen som resultat av patron–kliten–relasjonen. Dette indikerer at en gjensidig utveksling i tråd med nettverksrelasjonen har funnet sted. Hvis nettverksrelasjonen består, og retribusjonen gjentas, er dette en sterkere indikasjon og mer enn antyder at det ikke var tilfeldig. I tilfellet med tildelingen av en stilling ikke regnes som uærlig, men som resultat av en rasjonell utvelgelsesprosess.

²³ I et formelt hierarki er medarbeidere med lik status analogisk tilsvarende venner i et uformelt nettverk, og over- og underordnede analogisk tilsvarende patron–klient i et nettverk. Analogisk ettersom et nettverk har en mer organisk flyt, mye større grad av tilpasning til hvert enkelt individ og relasjon hva omfanget av forpliktelser, støtte, muligheter man har. Innenfor alle hierarkier vil det være nettverk.

²⁴ Teige 2008: 31

²⁵ Ibid.: 29

²⁶ Ibid.: 11

2.6 Nettverksbånd – ulike typer og gradering

Hvilke nettverksbånd finnes det? De varierer fra undersøkelse til undersøkelse.²⁷ I denne sammenhengen skiller Teige²⁸ ut fire typer nettverksbånd: Slektskap, vennskap, økonomiske relasjoner og patron–klient–bånd. Nettverksbåndene sier noe om kvaliteten og innholdet i relasjonen. Historiske forskjeller fra tidlig nytid og idag finnes. I tillegg til å tydelig markere nær familie adskilt fra slekt, bruker oppgaven også *familievennskap*.

Implisitt ligger en gradering av de ulike formene for relasjonsbånd. Det kan diskuteres om gradering er fullstendig langs én skala, men i de fleste normale tilfeller og situasjoner kan det hevdes en enkel gradering som tar opp i seg langsiktig egosentrisme, emosjonelle forpliktelser, æreskodeks og følelse av tilhørighet. Øverst vil man finne nær familie.

2.6.1 Familie

Hva som regnes som nær familie var ikke så veldig forskjellig fra vår tid: Barn, foreldre, søsken, forlovede og hustruen/mor til egne barn. Den nærmeste familie, i motsetning til slekt (se nedenfor) er en relasjon hvor man er villig til å yte mye, kanskje uten gjensidighet. For eksempel vil en far kunne gi av sin tid, sine penger og sitt nettverk kontinuerlig gjennom et helt liv til sine barn. Gjengjeldelsen kan være helt eller delvis affektiv eller også kan den komme i form av en oppfyllelse av farens verdier, idealer og mål. Suksess for avkommet kan slik sett en form for gjengjeldelse. Hustruens nære familie, søsken og foreldre, vil i de fleste tilfeller, mer enn i dag, bli ansett etter ekteskapsinngåelsen som én enhet. Slik sett defineres besvogring som et sterkt bånd.

2.7 Slektskap

Slekt var den viktigste institusjonen i samfunnet i tidlig nytid. Familie vil bli brukt om den nære familie, mens slekt brukes om fjernere blodstilhørighet. Oppgaven skulle gjerne benyttet et forskningsbasert referanseverk for å forholde seg til tidlig nytids vurdering av slektsnivåer i diskusjonen. Teige påpeker det samme og sier at det ikke er "undersøkt hvor langt ut slektskapsfølelsen strakk seg" og hvordan det varierte i "situasjoner og i forhold til andre typer relasjoner".²⁹ Kategorien slekt var i tidlig nytid viktig for en utgangsvurdering, tilknytningen til høy eller lav ga en umiddelbar tilgang til visse kretser i samfunnet. Omdømmet i et lagdelt samfunn tok utgangspunkt i slekts- og standstilhørighet. Perioden etter innføringen av eneveldet blir dette bevisst brukt av monarken for å svekke adelens innflytelse, men også for å styrke sin egen gjennom å innføre rangtitler som ble gitt til lojale kongevenner. Rangtitlene gikk lovmessig over og utenpå de arvelige titler som den eldre adel

²⁷ Ibid.: 23

²⁸ Ibid.: 24

²⁹ Ibid.: 24

kunne smykke seg med. Lagdelingen var allerede innarbeidet, ikke like innarbeidet som ellers i Europa, men her også viktig for hvem man burde omgås.

2.7.1 Vennskap

Vennskap er en likeverdig relasjon. To typer vennskap, instrumentelle og emosjonelle, danner ytterpunktene som begge vil kunne utvikle seg. Under instrumentelle vennskap regnes også kausjonsbånd og lån uten pant. I en tid uten et godt bankvesen dette viktig. Inndelingen i oppgaven definerer vennsapsrelasjoner, instrumentelle eller emosjonelle som viktigere enn slektskap. Tidligere har det vært allment akseptert at slektskapsbånd var viktigst. men nyere forskning viser at vennskapets gjensidige lojalitetsbånd, bevisst knyttet av aktørene gjennom symboler, tjenester, gaver og spilte en mye større rolle og trumfet slektskapet som nettverksbånd.³⁰

2.7.2 Familievennskap

I denne drøftelsen har det vært praktisk å innføre en mellomkategori hvor den nære familiens venner og besvogrede kommer inn. Disse tilfellene sorteres under "familievennskap". De er nettverk av "annen orden", men det er sannsynlig at en fars venn var en like stor hjelp som fars fetter eller tante. Med far/sønn-relasjonens nærhet og styrke blir fars venn ville det være en gjensidig, likeverdig relasjon, og aktørene ville også sannsynligvis være på samme sosiale nivå. En fetter som er blitt greve og som plutselig får et rop om hjelp fra fjerne slektinger vil ikke ha mange insentiver for å hjelpe utover vanlig "kristen moral".

2.7.3 Patron–klient–relasjonen

Teige regner dette som en idealtypisk nettverksrelasjon. Båndene i patronasje er "varige, uformelle og ikke institusjonaliserte".³¹ Patronasje og klientelisme betegner det samme som patron–klient–forhold, men beskriver relasjonen fra enten patronens eller klientens perspektiv. Klientelisme utelukker vennskap, men utelukker ikke formelle ansettelsesbånd. Begrepet defineres (med Teige) som en *uformell pakt mellom to enkeltpersoner av ulik status som legger vekt på et ulikt, men gjensidig, bytte av tjenester og ressurser mellom dem*.³² Mellom klientelisme og vennskap fantes det en vid gråson i tidlig nytid. Hvis klienten oppnådde høyere status, sosialt eller økonomisk, kunne hans forhold til en patron utvikles til et horisontalt vennsapsforhold.³³

2.7.4 Økonomiske relasjoner (faste handelsbånd, partnerskap, deleierskap).

Denne kategorien er viktig, men fokuset i oppgaven på militær– og hoffkarriere har gjort at det kun i ett tilfelle berører karriereveien.

³⁰ Jón Viðar Sigurðsson, *Den vennlige vikingen – vennskapets makt i Norge og på Island ca. 900-1300*. Oslo 2010.

³¹ Teige 2008: 27

³² Ibid.: 27

³³ Ibid.: 27

2.7.5 Oppsummering nettverksbånd – effektive nettverk

Det finnes flere ulike nettverksbånd, de har ulik styrke, men også ulike kvaliteter. Slektsbånd er noe man er født med og oppgaven legger ikke til grunn at slekten "gjør" mye for aktørene bortsett fra å definere handlingsrommet. Slekt er et svakt bånd, men svake bånd har også sin verdi gjennom for eksempel informasjonstilgang. Nær familie yter og går i større grad aktivt inn og lar seg bruke, ofte uten gjengjeldelse. Vennskap har på samme måte sterke, men har i regelen et element av gjengjeldelse. Vennskap og personlig aktiverte lojalitets- og tillitsbånd er aktive og sterke. I oppgaven er nær families nettverksbånd, vennskap/kausjonsbånd, en del av aktørens aktive nettverksbånd. Den nære familiens opparbeidete lojalitetsbånd spiller en sterk rolle for Mathias. Naturlig nok vil et slikt "lånt" nettverksbånd, for eksempel fars venn, bli sønnens eget nettverksbånd hvis gjengjeldelse ble gitt av ham til fars venn og ikke av faren. Jo, eldre aktøren er jo mer ville dette også være forventningen.³⁴ Patronasje er i samme aktive kategori, men til forskjell fra vennskap ikke mellom likeverdige partnere. Retribusjonen kan her komme mye senere. Svake og sterke bånd gir ulik gevinst. Et effektivt nettverk har både sterke og svake bånd.³⁵

2.8 Karrierehoppene

Oppgavens analyse tar for seg hele karrieren til Mathias Huitfeldt, men fokuserer på de mest radikale karrierehoppene. Antagelsen er at disse hoppene krever assistanse og medvirkning fra Mathias' nettverk – og da blir nettverksbåndene synlige. Følgende karrierehopp drøftes i hver sin del:

1. Fanebærer i Livgarden til hest ved Hoffet i København.
2. Generaladjutant for Frederik V
3. Fra godseier på Hafslund hovedgård til godsherre på Clausholm Slot
4. Kammerherre
5. Stiftamtmann
6. Geheimeråd

Påstanden er ikke dermed at en forfremmelse fra for eksempel karakterløytnant i Hestgarden til løytnant samme sted nødvendigvis skjer *kun* som følge av godt utført tjeneste, men at godt utført tjeneste kan være tilstrekkelig.

³⁴ I alle fall hvis aktøren ikke skulle bli sett på som *umoden* eller på andre måter *unnskyldt*..

³⁵ Teige 2008: 28

3 Livgarden til hest

3.1 Innledning

Om Mathias' far, Hartvig Huitfeldt (1677–1748) hadde et sterkt emosjonelt bånd til sine barn er usikkert. At begge sønnene i allerede som 15-åring gikk inn i det 2. og 3. Trondhjemske infanteriregiment viser at Huitfeldt-familiens tradisjon med å forfølge militære karrierer ble holdt i hevd. I 1743 ble Mathias Huitfeldt offiser i Livgarden til hest (Hestgarden)³⁶. Denne nye stillingen er interessant ettersom den kan karakteriseres som et karrierehopp. Hadde Mathias personer i sitt nettverk som ville ha kunnet gjøre dette karrieresteget mulig?

3.2 Slektsbånd

Mathias' far Hartvig Huitfeldt var 66 år i 1743. Mot slutten av sitt liv ble han general for hæren i Norge. Hans betydelige nettverk og profesjonelle kontakter gjennom en lang militærkarriere var en betydelig kapital for Mathias. I tillegg var farens enda eldre bror på Ellingård ved Frederikstad, Henrik Jørgen, Generalmajor ved 1. Smaalenske Regiment. Henrik Jørgens to sønner på samme alder som Mathias tjenestegjorde ved Livgarden ved Slottet i København. Hvordan de kom inn i garden til fots er usikkert, men det kan ha vært samme nettverksbånd som hjalp Mathias. Uansett kan *informasjonen* om forholdene i Livgarden fra hans fettere ha gitt støtet til at Mathias etterhvert fikk lyst til å dra ned i 1743. To år før hadde det hendt flere ting som kan ha påvirket beslutningen. For det første hadde hans eldre bror Verner Nicolai forulykket i 1741, og med det hadde Mathias blitt eneste sønn og arving til godset Hafslund som samme året hadde kommet på foreldrenes hender. Mathias' karriere kan man anta var førsteprioritet. Samme året hadde hans tante blitt gift med Grev Wedel Wedellsborg fra Fyn. Bryllupet mellom greven og tanten sto i 1741 og Mathias Huitfeldt var antagelig tilstede ved en så stor begivenhet. Antagelig også for Huitfeldt-slekten, men særlig for Werenskiold-slektens utrettelig sosiale klatring gjennom flere generasjoner var dette en ny seier. Mathea Werenskiold var riktignok 36 år, og mannen Grev Wedel av Wedellsborg hadde allerede lagt militærkarrieren bak seg da bryllupet sto, men han hadde vært i Livgarden til Fods fra 1720 før han i 1727 hadde blitt Oberstlieutenant i Grev Christian Friis' vervede Rytterregiment.³⁷ Selv etter avskjed fra militæret noen år etter at han hadde blitt greve, kan en anta at han fortsatt hadde kontakter i det militære.³⁸ Men var dette tilstrekkelig for å komme inn i Livgarden?

³⁶ Den laveste offisersgraden, *kornett*, det vil si fanebærer.

³⁷ Dansk biografisk Lexikon, bind XVIII: 335

³⁸ Ibid.: 335

3.3 Fars vennskapsbånd

En annen og antagelig sterkere kobling mellom avgjørende kretser fremgår imidlertid av et interessant brev til Hartvig Huitfeldt i 1746 hvor Frederik Raben tilbakekaller en gjeld.³⁹ Raben hadde vært hoffmester for kronprinsesse Sophie Magdalene fra 1723 frem til 1731, en tid etter tronskiftet hadde han blitt forfremmet til Overhoffmester for Dronningen frem til 1737. Etter dette hadde han blitt Stiftamtmann, men var i Statstjeneste helt frem til 1763, i ble han 1747 Elefantridder⁴⁰ og må ha hatt en betydelig posisjon ved hoffet. Alle hans syv døtre ble hoffdamer, og alle giftet seg med menn i betydelige posisjoner; Raben var en mann med spesielt gode kontakter ved hoffet og i brevet datert mai 1746 tilbakekaller han 4000 riksdaler som er resten av en gjeld på 10 000 riksdaler. Lånet ble gitt til Hartvig i 1742. Årsaken for tilbakekallelsen er ifølge brevet at Raben trenger pengene innen 12. desember. En personlig rentebærende gjeld på 10 000 riksdaler uten pant viser at Huitfeldt hadde en særdeles godt plassert venn ved hoffet. Det er mye som taler for at Frederik Rabens kontakter ble brukt. Da Mathias Huitfeldt gikk inn i Livgardens 6. regiment med "sorte heste" fikk han offisersgraden kornett, med seks hester og "knækter" under seg med J. R. Kaas som løytnant, og Oberstlieutnant av Kavalleriet Frederik C. von Plessens som Ritmester. Av disse to overordnede er regimentets rittmester mest interessant. Frederik von Plessen var Frederik Rabens svoger. Fars vennskapsbånd kan ha vært tilstrekkelig.

3.4 Oppsummering

Det fantes både slekts- og familiebånd kunne ha bidratt til karrierehoppet. Fetterne til Mathias fra Elingaard, ikke langt unna Hafslund, kunne både ha gitt informasjon om forholdene i Livgarden og en viss kontakt. Imidlertid var Hartvig Huitfeldts *venn*, Overhoffmester Frederik Raben, betydelig mer innflytelsesrik og godt plassert ved hoffet. Rittmester for regimentet Mathias Huitfeldt gikk inn i, von Plessen var i tillegg Rabens svoger. Gjeldsbrevet mellom Hartvig Huitfeldt og Frederik Raben vitner om et form for vennskap, et sterkere bånd enn fjern slekt.⁴¹ Med Bourdieus kapitalbegrep kan vi også si at økonomisk kapital ble retribuert med en formell stilling som ga status og sosial kapital. Frederik Raben kan klassifiseres som et *familievennskap*, i Mathias nettverk.

³⁹ Brev fra Frederik Raben til Hartvig Huitfeldt, datert 12. mai 1746, Hartvig Huitfeldts privatarkiv, Clausholm godsarkiv, Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.

⁴⁰ Elefantridder var Helstatens fornemste orden, ga øverste rang og tittelen Excellence.

⁴¹ Gjelden var ifølge brevet rentebærende og i en tid uten et utbygget bankvesen kan dette også ha vært en pengeplassering for Raben og tjenesten kan ha gått begge veier.

4 Mellomspill – Nytt familieoverhode og kongebesøk på Hafslund

I 1746, samme året som Mathias gikk inn i Kongens livgarde til hest, ble Frederik V konge av Danmark. Som for de eneveldige monarker før ham ble det planlagt en reise i Norge⁴².

Faktisk hadde Mathias far, Hartvig, planlagt Christian VI's omfattende reiserute for Norgesreisen i 1733.⁴³ Også Frederik Vs reise innebar en detaljert reiseplan, det ble oppstilt lister over reisedeltagerne og disse opplysningene ble sendt til de respektive myndigheter, amtmenn og magistrater som skulle være ansvarlige for de lokale arrangementer.⁴⁴ Enevelden skulle blant annet besøke Jarlsberg, Hafslund og selvsagt Christiania. Under oppholdet i Christiania skulle Kongen besøke Mangelsgården, det vil si hos Hausmann og frue, som var Mathias tante. På Jarlsberg regjerte Grev Wedel og Mathias søster, og på programmet sto også et stopp ved Hartvig og Karen Huitfeldts gods, Hafslund ved Sarpsfossen.⁴⁵ Reisen var planlagt til 1747, men ble utsatt. Hartvig Huitfeldt, hvis nettverk hadde fått Mathias inn i Livgarden, hadde i 1746 blitt forfremmet til general for Hæren i Norge.⁴⁶ I 1748 døde faren og ble gravlagt i det nyoppførte familiekapellet ved Skjeberg kirke. Farens aktive medvirkning og påkalling av tjenester fra ulike nettverksbånd var definitivt slutt. Imidlertid hadde Mathias en uvanlig mor, *Generalinde Huitfeldt*⁴⁷, må ha vært en eldstedatter i Niels Werenskiolds ånd. Karen Huitfeldt var 48 år, enke og et kompetent menneske når det gjaldt det meste – også godsets drift. Antagelig hadde hun hatt en hånd om driften da hennes mann skjøttet sine militære plikter som aldrende kommandant i Frederikstad⁴⁸. Generalinde Huitfeldt søkte om kongelig tillatelse til å leve i uskifte og fikk det innvilget en gang mellom 1748 og 1752.⁴⁹ Fra nå av blir Karen Huitfeldts skjebne flettet tett sammen med Mathias'. Morens dugelighet må ha vært usedvanlig og senere får hun selv en karriere og posisjon som selvsagt blir et viktig nettverksbånd for Mathias fremover. Oppgaven vil forsøke å sannsynliggjøre at det under Kongebesøket i 1749 antagelig ble etablert et nettverksbånd mellom Huitfeldt og hoffet.

⁴² Jens Lorentzen, *Frederik den Femtes rejse gennem Danmark til Norge 1749*, København 1949: 8; Opprinnelig skulle reisen skje i 1747, men ble forsinket.

⁴³ Huitfeldt 2012: 455

⁴⁴ Lorentzen 1949: 8

⁴⁵ Lorentzen 1949: Upaginert, tabellen over stoppene, plansje 2

⁴⁶ Dansk biografisk Lexikon, bind VIII: 157

⁴⁷ Brukes blant annet i Håndskrevet notat om oversvømmelsene ved Glomma ved Hafslund, Adam Gottlob Moltkes arkiv: *Iagttagelser fra Kong Frederik V rejse i Norge og betænkninger vedr. forbedringer af tilstanden og forfatningen der, 1749*, Rigsarkivet i København

⁴⁸ "Kommandant i Frederiksstad, i hvilken Stilling han døde 2. Juni 1748" Bricka

⁴⁹ I brevet fra Kongen hvor Mathias ektepakt omtales blir også uskifte-tillatelsen nevnt. Brev fra Frederik V til Mathias Huitfeldt datert 15. juni, 1753 (Ektepaktbrevet), Mathias Huitfeldts privatarkiv, Clausholm godsarkiv, Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.

4.1 Kongebesøkenes formål – patron søker klient og vice versa

Under de tidligere kongebesøkene hadde rangtitler og stillinger blitt gitt til støttespillere. Også i løpet av denne Norgesreisen må en kunne tro at enevelden, eller i hvert fall hans mest våkne og edru tjenestemenn var på jakt etter å danne patron–klient–roller for administrasjonen av riket. I 1704 hadde Frederik IV funnet dette i Niels Werenskiold på Hafslund, og hans tjeneste som amtmann i Smaalenene hadde ikke vært en tabbe.⁵⁰ Under Christian IVs kongebesøk i 1733 ble forbindelsen styrket med en Dannebrogstittel for bestefar Niels Werenskiold. Administrasjonsapparatet hadde ikke hatt noe å utsette på ham. På samme måte som Kongemakten søkte klienter, søkte eliten å få rangtitler og nye stillinger og posisjoner. Antagelig handlet mye om å familiarisere seg med og fremstille seg selv og egen krets som en del av eneveldets lojale støttespillere. Under kongebesøket ble det mye festlig mat og godt drikke: "Med henblikk paa forplejningen i norge var der ad søvejen afsendt betydelige foraad af fødevarer, lækkerier og gode vine til Christiania"⁵¹ Da Majestetens drikkeglede var betydelig, var hans høyre hånd, Grev Moltke, den viktigste mann å forholde seg til hvis man ønsket å oppnå noe.⁵² På grunn av dårlig vær og rykter om et utbrudd av kolera Nord for Christiania fikk ikke reiseruten det omfanget som opprinnelig var planlagt.⁵³ Reisen opp til Trondheim ble avlyst, og Frederik V reiste kun i området rundt Christianiafjorden, med Frederikshald, Frederikstad, Hafslund, Moss, Christiania, Bragernes, Larvik og Jarlsberg.

4.2 Kongebesøket 1749 hos Mathias' slekt og familie

Det er ikke mulig å plassere Mathias i Norge under kongebesøkene hos tanten i Christiania, hos søsteren på Jarlsberg eller sammen med sin mor på Hafslund.⁵⁴ I 1733 hadde Karen Huitfeldt vært vertinne for Christian VI under hans opphold i Trondheim, så vi kan anta at hun visste å føre seg.⁵⁵ Under Frederik Vs besøk fikk moren, Generalinde Huitfeldt, truffet den nye monarken Frederik V og hans følge flere ganger. Foruten å komme på besøk til Hafslund hvor hun var vertinnen, var Kongen og hans følge i Christiania. Hun passet

⁵⁰ Moe 1840–46: 28; Werenskiold tok over stillingen etter A.G. Moltkes fosterfar. Dette må nok anses som en tilfeldig kobling (hvis den ikke hadde motivasjoner eller komplikasjoner av fordekt karakter). Bernt Moe setter det opp som "helt merkelig" at Werenskiold får stillingen som amtmann "uten erfaringer i denne retning". Niels Werenskiold hadde på denne tiden eventyrlig god økonomi, og begrunnelsen fra Moltke om å trekke seg brått, "på grunn av det dårlige klimaet", virker ikke veldig overbevisende all den tid Smaalenene ikke har veldig dårlig klima.

⁵¹ Lorentzen 1949: 9

⁵² Knud J.V. Jespersen, Hanne Raabyemagle, Poul Holstein, and Carsten Porskrog Rasmussen, *Moltke – Rigets Mægtigste Mand*, København 2010: 65

⁵³ Lorentzen 1949: 16–17

⁵⁴ Ingenting tyder på at Mathias var i Norge under Frederik Vs Norgesreise, han var i fortsatt i tjeneste i Hestgarden ved Slottet i København. Se Håndskrevet notat om oversvømmelsene ved Glomma ved Hafslund, Adam Gottlob Moltkes arkiv: *Jagttagelser fra Kong Frederik V rejse i Norge og betænkninger vedr. forbedringer af tilstanden og forfatningen der, 1749*, Rigsarkivet i København

⁵⁵ Huitfeldt 2012: 455

antagelig på å være hos søsteren under kongebesøket.⁵⁶ Det kongelige reisefølget ble også til alt hell lenger enn planlagt i Christiania på grunn av dårlig vær og endring av reiseruten. Enda mer heldig var det at Kongen og hans følge besluttet "overraskende [...] å bo utenfor selve byen, i Hausmanns hus i Gamlebyen"⁵⁷ Altså bodde Frederik V hos Huitfeldts søster og mann. Dette var ingen lite ære som synes å ha tilsidesatt det opprinnelige opplegg.⁵⁸ Grunnen for denne gunst er særdeles interessant. Nitti år senere skriver Bernt Moe at Frederik V var blitt "dertil bevæget ved Generalleutenant Hausmanns Familie-Forbindelse med Kongens yndling, Adam Gottlob Moltke [...]"⁵⁹. Grev Moltkes fostermor og tante var Hausmanns søster. Et nettverksbånd mellom Moltke "Rigets mæktigste mand" og Frederik Hausmann fantes med andre ord. Karen Huitfeldts svoger Hausmann ble i tillegg til overnattingene beæret med Dannebrogordenen fra Frederik V personlig under oppholdet.

4.3 Kongebesøket – et svakt bånd blir styrket

Det fantes dermed et *svakt nettverksbånd* mellom Huitfeldt-familien på Hafslund og Grev Moltke, kongens høyre hånd. Slektskoblingen var ikke direkte, men i klassen svogerskapsrelasjoner til Karen Huitfeldt. Styrkingen av, eller det er kanskje bedre å si, åpningen eller aktiveringen av et bånd mellom Huitfeldt-familien og Grev Moltke kan ha skjedd under kongebesøket. Om grev Moltke hadde møtt eller sett Mathias Huitfeldt før 1749 er usikkert, men etter Norgesreisen ville han med større sannsynlighet *visst om ham*. Grev Moltke ville også hatt grunn til å forstå *hvem han var*, og dermed blitt klar over Mathias latente posisjon blant eliten rundt Christianiafjorden. Ikke minst hadde han blitt kjent med Karen Huitfeldt og etter hendelsene etterpå å dømme ansett henne som en usedvanlig kapabel kvinne. Bestemte han seg også for å undersøke nærmere om Mathias Huitfeldt var personlig egnet til å bli en god klient for fremtiden? Det er ikke mulig å si noe om dette, foreløpig, men tanker om et patron-klient-bånd kunne allerede ha blitt etablert. Et nettverksbånd var også etablert til Karen Huitfeldt. Snart skulle også hennes fremtid endres.

4.4 Oppsummering

Kongebesøket var unik mulighet for den norske eliten å bli lagt merrke til. Huitfeldt klarte å komme ut av kongebesøket i 1749 med flere gevinster. Å få besøk var en sosial kapital seg selv og markerte en tilknytning til monarken. Enten forut for eller etter kongebesøket søkte

⁵⁶ I hennes privatarkiv lå et lite minne, et trykt sanghefte fra en av gudstjenestene under kongebesøket i Christiania som tyder på at hun var der selv. Karen Huitfeldts privatarkiv, trykt sanghefte fra en av gudstjenestene under kongebesøket i Christiania datert 1749, Karen Huitfeldts privatarkiv, Clausholm godsarkiv, Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.

⁵⁷ Trygve Riiser Gundersen: *Det tidligmoderne kommunikasjonsamfunnet – Kongen i Christiania 1749*, *Nytt Norsk Tidsskrift*, nr. 2, 2009: 125

⁵⁸ General Arnfeldt følte seg tilsidesatt og Kongen ble nødt til etterhvert å flytte dit. Moe 1840–46: 40

⁵⁹ *Ibid.*: 40

Karen Huitfeldt om og fikk kongelig tillatelse til å leve i uskifte. Med farens død og morens uskifterett kan det synes som om Mathias' stilling var begrenset. Gitt at Karen Huitfeldt hadde klart å aktivere nettverksbånd og etablere en relasjon til hoffet i løpet av Kongebesøket, fortrinnsvis Grev Moltke, kan det imidlertid tenkes at han nå var i en forbedret posisjon.

5 Generaladjutant for Frederik V

5.1 Egne nettverksbånd dannes?

Mathias hadde gått inn i Livgarden til hest under Ritmester Frederik von Plessen, Frederik Rabens svoger. Her steg Mathias jevn i gradene og gikk ifølge offisielle ruller av som Lieutnant i 1750⁶⁰. Frem til da hadde fars vennskapsbånd brakt karrieren fremover, antagelig også godt hjulpet av formuen fra Hafslund: Som en av "De norske Prindse"⁶¹, med egen livtjener og rikelig penger hjemmefra holdt han antagelig standarden blant Livgardens mange danske og tyske fyrste- og grevesønner. Ryktet om hans bakgrunn må man kunne tro at også hoffkretsene kjente godt til. *Lieutnant* i Garden tilsvarte ifølge militærprotokoller Ritter i Kavalleriet,⁶² og militærkarrieren fortsetter da også straks, men ikke i København; fra 1750 blir han Major ved 4. søndenfjældske Dragonregiment. Stillingen førte Mathias tilbake til Hafslund for en tid, og han rykket opp til Premiermajor i 1753. I mellomtiden var et parallelt løp åpnet seg opp; fra våren 1752 er Mathias Huitfeldt Generaladjutant for Frederik V⁶³. Hva slags stilling var dette? Var det et karrierehopp? Hvordan fikk han stillingen? Først om stillingen.

5.2 Generaladjutantstillingen

Ifølge Salmonsens konversasjonsleksikon var en generaladjutant "i Danmark den General, der stod i Spidsen for Kongens Adjutantstab, og som i Enevældens Tid havde en vigtig Post i Hærens Bestyrelse."⁶⁴ Ordinært var dette en reell stilling, i Hæren, men utført ved hoffet og i nærheten av Kongen. Under Kongereisen i 1749 benevnes blant annet "de to generaladjutanter, greverne Laurvigen"⁶⁵ som en del av det kongelige reisefølget og ramses opp mellom geheimeråd Osten og overhofmarskall A.G. Moltke, så det er grunn til å tro at det ikke var en ubetydelig posisjon å ha.⁶⁶ I ett register anmerkes Mathias' generaladjutantstilling

⁶⁰ C. C. von Krogh: *Meddelelser om den kongelige livgarde til hest*, Kjøbenhavn, 1886: 583

⁶¹ Huitfeldt 2012: 465, se særlig note 25

⁶² Hirsch, J.C.W. og K. Hirsch, *Danske og norske officerer* : 1648-1814, Oslo 2015: 297

⁶³ Dansk biografisk Lexikon, bind VIII: 163

⁶⁴ Salmonsens konversasjonsleksikon, 2. utg. Bind IX, 545:

⁶⁵ Lorentzen 1949: 9. Dette må være Christian Conrad Greve Danneskjold-Laurvigen (1723-83) og Frederik Ludvig Greve Danneskjold-Laurvigen, (1717-62) som var henholdsvis generaladjutanter for Kongen og Marinen på dette tidspunkt, se Dansk biografisk Lexikon, bind IV:183 og 185

⁶⁶ Hos Hirsch 2015: 297, er posisjonen notert som "titulær", uten fast tjeneste/arbeidsoppgaver, men som hendelsene viser ble han en del av hoffet.

som "titulær"⁶⁷, mens andre pålitelige kilder ikke anfører dette. Et avansement til eneveldets indre hoff ga stor ære. Var stillingen titulær, uten klare arbeidsoppgaver, må den allikevel ha gitt ham en posisjon ved hoffet.

5.3 Et vanlig forfremmelse eller karrierehopp?

Over en tiårsperiode, fra 1740 til 1750 fantes det ifølge rullene⁶⁸ kun én annen i Livgarden til hest som ble Generaladjutant. Greve Johan Henrik von der Schulenburg ble mellom 1746 til 1748 utnevnt til Generaladjutant for Kongen.⁶⁹ Kongens adjutant var dermed en post som tidligere hadde blitt besatt av personell i Livgarden til hest,⁷⁰ men det ser ikke ut som en vanlig vei. Også for Grev von der Schulenburgs vedkommende var nettverksbånd viktige; Harbou nevner spesifikt at det var grevens onkel, General Werner von der Schulenberg som i "1737 fikk ham ansat som Lieutenant i den danske Livgarde til Hest med Karakter som Major af Kavalleriet"⁷¹ Den samme onkel var *Oberstlieutnant* i Livgarden til hest og hadde vært diplomat ved det franske hoff for Christian VI. Nettverksbånd var en nødvendighet – også for grever ser det dermed ut til. Generaladjutantstillingen var altså både en betydelig posisjon og et karrierehopp som ikke normalt kunne oppnås i tjenesten i Hestgarden. Hvem var mektig nok til å åpne så fornemme dører for Mathias Huitfeldt?

5.4 Raben – fars gamle venn

Kunne fars gamle kontakt ved hoffet Frederik Raben som hadde hjulpet ham tidligere også hjelpe ham til Generaladjutantstillingen? Raben selv hadde steget i gradene siden Mathias gikk inn i Livgarden til hest. I 1747 hadde Raben blitt Geheimekonferensraad, og året etter hadde han blitt Elefantridder, noe som var forbeholdt svært få. Raben hadde i 1752 offisielt også andre stillinger og verv utenfor hoffet, Stiftamtmand over Laaland-Falster og Amtmand over Aalholm, Halsted Klosters og Maribo Amter. Han var utvilsomt en mektig mann med et godt nettverk, og hans svoger, Von Plessen var fortsatt regimentssjef i Livgarden til hest. Kan det ha vært Frederik Raben som fikk Mathias inn i stillingen som Generaladjutant for Kongen? Det er ingenting som tyder på at Raben ikke var til støtte, men Mathias etablerer selv et annet viktig, og ikke minst sterkt nettverksbånd rundt denne tiden.

⁶⁷ Krogh 1886: 583

⁶⁸ Ibid.: 579–585

⁶⁹ Ibid.: 583–584. Tilfeldigvis er det Mathias som erstatter greven, og stiger med dette til lieutenant og skifter i 1746 fra Frederik von Plessens regiment til Oberst C. G. von Irmingers hvor han forblir i til september 1750

⁷⁰ Men til forskjell fra Greve von der Schulenburg, gikk ikke Mathias tilbake til Livgarden, men avanserte videre ved hoffet.

⁷¹ Dansk biografisk Lexikon, bind XV: 324

5.5 Linstow – En fremtidig svigerfar ved hoffet

Mathias hadde foran seg en trygg fremtid, men hadde ikke egne midler av betydning *til rådighet*. Den 23-årige Mathias ville i normalt sett arvet Hafslundgodset i 1748 og tatt rollen som familiens overhode med ansvar for Norges største sønnenfjeldske gods og rikdommen som fulgte med. Som nevnt hadde hans mor søkt og fått kongelig bevilling til å leve i uskiftet bo. Dermed fortsatte hans disposisjoner å være avhengig av morens bifall og enighet, til tross for at han var hovedarving.⁷² Sannsynligvis var dette et hinder for at Mathias fritt kunne danne *egne* vennskapsbånd, inngå allianser og yte tjenester, lån og kausjonsbånd (slik vi så eksempel på mellom Hartvig Huitfeldt og Frederik Raben). Men en løfterik fremtid har også en verdi, og et bånd Mathias klarte å etablere var til en annen geheimeråd, Eggert Christoffer von Linstow, og ikke minst til hans datter, hoffdame frøken Hedevig Sophie von Linstow. Eggert von Linstow var *hofmester* hos Prinsesse Charlotte Amalie til han døde, og i den posisjonen "meget yndet". 5. april 1752 ble Mathias Generaladjutant. Før eller like etter den datoen må han ha blitt kjent med og forlovet med frk Linstow, for samme år, 22. september, ble de gift.⁷³ Hva kom først? Hadde Eggert von Linstow, etter at romansen hadde oppstått, brukt sine personlige kontakter hos prinsesse Charlotte Amalie, for å kunne gi Mathias Huitfeldt et karrierehopp inn i hoffets sirkler? Eggert von Linstow hadde kommet som ung fra Mecklenburg til Danmark og begynt ved hoffet som ung, han hadde ingen stor formue og Mathias må slik sett ha vært et godt gifte på alle måter: Både rikdom, god adelssekt og et stort gods. Sikkert er det at etter giftermålet ble det opprettet en avtale som viste stor omsorg og generøsitet overfor Linstow. Uten tilgang til egne midler måtte moren skrive under på et forpliktende avtale hvor Linstow skulle få 8000 riksdaler ved Mathias' evt. død, og 2000 riksdaler årlig så lenge hun ikke giftet seg på nytt.⁷⁴ Dette sikret Linstow for resten av livet. Var generaladjutantstillingen en variant av medgift? Var Eggert von Linstow innflytelsesrik nok til å hjelpe Mathias inn i hoffets sirkler? Var det den fremtidige svigerfar som hjalp Mathias Huitfeldt inn i hoffets kretser som Kongens Generaladjutant?

5.6 Grev Moltke – mors nettverksbånd ved hoffet?

Det er mulig at Eggert C. von Linstow var tilstrekkelig for å bli generaladjutant for Frederik V, men spørsmålet om generaladjutantstillingen er ikke blitt tilfredsstillende belyst i analysen av kjente nettverksbånd. Senere hendelser peker imidlertid mot at moren, Karen Huitfeldt, faktisk hadde klart å aktivere det svake nettverksbånd til grev Adam Gottlob Moltke i løpet av

⁷² Dette går frem av brev fra Frederik V til Mathias Huitfeldt datert 15. juni, 1753 (Ektepaktsbrevet), Mathias Huitfeldts privatarkiv, Clausholm godsarkiv, Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.

⁷³ Rigsarkivet i København, Hof- Slotskirken, Enesteminsterialbog, Vielsesprotokoll, 1692 – 1838: 39

⁷⁴ Brev fra Frederik V til Mathias Huitfeldt datert 15. juni, 1753 (Ektepaktsbrevet), Mathias Huitfeldts privatarkiv, Clausholm godsarkiv, Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.

Kongens reise i 1749 som nevnt ovenfor under punkt 4. Karen Huitfeldts søknader om uskifte og kallsrett *kan* ha vært hjulpet av Grev Moltke, men innvilgelsene kan også ha vært administrative og ukontroversielle. Nettverksbåndet til Grev Moltke var opprinnelig svært svakt, en besvogret fostermor til Mathias mor, men kan ha blitt aktivert på dette tidspunktet eller senere, både som et styrket nettverksbånd mellom greven og moren, et patronasjeforhold mellom dem, som således også hadde kimen i seg til et patron–klientforhold mellom Mathias og Grev Moltke.

5.7 Oppsummering

Selv om generaladjutantstillingen var titulær var den forbundet med status og var symbolsk kapital, den ga en lønn, økonomiske kapital, men også tilgang og posisjon ved hoffet, økt sosial kapital. Stillingen var et karrierehopp. Et eventuelt nettverksbånd til Grev Moltke var gjennom moren og Hafslunds status som et viktig gods i Norge. Særlige bevis for Moltkes patronasje finnes ikke, men er en mulighet på dette tidspunkt. De tre omtalte personene Raben, von Linstow og Grev Moltke har alle ulik innflytelse og posisjon. Nettverksbåndene mellom dem og Mathias har også ulik styrke. Båndet til Raben var i utgangspunktet avhengig av Mathias avdøde far; båndet til svigerfar von Linstow var antagelig det viktigste, han var godt likt og hadde en innflytelsesrik stilling. Generaladjutantstillingen kan ha vært en retribusjon fra Eggert von Linstow for å den økonomiske sikringen av datteren som Mathias Huitfeldt gjorde med de rause testamentariske disposisjoner han gjorde i ektepakten mellom Sophie von Linstow og ham selv. Stillingen ville også være med å gi hans datters ektemann, og dermed datteren, mer sosial kapital. Von Linstows hans motiver for å hjelpe Mathias inn i stillingen var stor. Som svigersønn var nettverksbåndet mellom Eggert von Linstow sterkt.

Neste karrierehopp vil kunne fylle ut bildet ytterligere, og viser samtidig at Mathias og morens karrierer nå blir et felles anliggende. Oppgaven lar derfor spørsmålet om Grev Moltkes rolle være uavklart.

6 Clausholm Slott

6.1 Innledning

Hendelsene i perioden 1752–1754 går inn i hverandre og avhenger av hverandre.

Kompleksiteten og hvordan det synes å løse seg til noe bedre tyder på en effektiv bruk av kontakter. Hvem som er hjernen bak de ulike disposisjoner og trekk er vanskelig å si sikkert, men et godt kontaktnett både i Norge og Danmark en forutsetning.

6.2 Fra godset Hafslund Hovedgård til krongodset Clausholm Slott

I 1758 fikk Mathias Huitfeldt anledning til å kjøpe det tidligere krongodset Clausholm. Hvordan gikk det til? Clausholm var forbundet med større prestisje enn Hafslund, med stor kornproduksjon og en mengde stavnsbundne bønder under seg. Ettersom det hadde vært kongelig bolig, eid av Frederik IV og etter hans død enkedronningens hjem til sin død, var det en av svært få herregårder som kunne benevnes som *slot*⁷⁵. Å være godseier ved Sarpsfossen i Smaalenene var i en annen klasse enn å være godseier på Clausholm.

Oppgaven behandler eiendomsoverdragelsen som et karrierehopp. Hvem som helst kunne ikke kjøpe Clausholm Slot. Kjøperen måtte være en del av et nettverk, eller fikk hjelp av noen i dette nettverket. For at en overdragelse skulle skje måtte flere krav ha vært oppfylt: De som bodde på Clausholm måtte ha vilje, anledning og behov for å selge, av kjøper krevde det betydelige frie midler – i det minste svært gode kontakter for lån; til sist og ikke minst trengtes kontakter for å formidle informasjonen om at Clausholm kom til å bli ledig for salg samt føre partene sammen. I tillegg til å få kjennskap til og anledning til å kjøpe krongodset *Clausholm Slot*, måtte Mathias også ønske å selge det gamle slektsgodset Hafslund som hadde gitt slekten både rikdom og sosial oppdrift. Ikke bare måtte han ønske det selv, men han måtte også overbevise sin egen mor som eide og drev Hafslund i uskifte. I tillegg måtte det finnes en kjøper av Hafslund finnes, antagelig på dette tidspunkt Norges mest lønnsomme eiendom og ikke innen økonomisk rekkevidde for veldig mange. Alle disse tingene synes å klaffe på en forunderlig måte. Først en tragisk hendelse som påvirker både Mathias og nettverksbåndene hans.

6.3 Hafslund for alltid – og aldri mer

Ingenting tyder på at Huitfeldt på Hafslund hadde behov eller planer om å flytte fra godset i begynnelsen av 1752. Tvert imot hadde Karen Huitfeldt gjort flere ting som tyder på at Werenskiold/Huitfeldt-slekten planla å ha Hafslundgodset som slektens fremtidig base. Etter mannens død i 1748 hadde hun søkt og fått kongelig bevilling til å leve i uskifte. I 1752 søkte og fikk hun, jus vocandi, kallsrett til kirkene under Hafslund. Etter at Mathias hadde blitt Generaladjutant for Kongen, og gift Slottskirken i København 22. september⁷⁶ kom han sammen med sin høygravide hustru til Hafslund for å føde en arving til godset våren 1753⁷⁷. Tønne ble gutten kalt, men han døde; det samme gjorde moren i forbindelse med fødselen i

⁷⁵ Fordi Clausholm har vært kongelig bolig, krongods brukes betegnelsen 'slot'.

⁷⁶ Som det står i vielsesprotokollen: "Copulationen skjede paa Fredensborg Slot". Rigsarkivet i København, Hof-Slottsirken, Enesteministerialbog, Vielsesprotokoll, 1692 – 1838: 39

⁷⁷ Rikdommen og ikke minst godsets tømmerskoger og privilegerte sager og møller ved Sarpsfossen.

juni.⁷⁸ Begge ble gravlagt i det nyoppførte Huitfeldtske gravkapell. Etter dette dro Mathias tilbake til København og fortsatte i stillingen som kongens generaladjutant. Dødsfallet og tapet av hustru og arving må ha fått oppmerksomhet ved hoffet. Hans avdøde hustru hadde vært hoffdame, og hennes far var mangeårig Hoffmester for Prinsesse Charlotte Amalie, og i den stillingen særlig populær. I ektepakten kaller Frederik V Mathias Huitfeldt sin "Elskelige Mathias Wilhelm Huitfeldt, vores General Adjutant og Major med Vores Sydenfjeldske National Dragon Regiment". Satte dødsfallet Mathias "i den dybeste fortvilelse" på samme vis som Frederik V hadde blitt året før da han mistet sin Dronning?⁷⁹ Selv om Mathias var i dyp sorg og ønsket seg langt fra Hafslund så synes det noe dramatisk å ønske å selge. Hafslund var ikke bare et sted å bo, det var et gods som gjennom generasjoners fremtidsrettet virksomhet hadde blitt en sjelden lønnsom samling av råvarer og produksjonsmidler med veletablerte privilegier. Hafslund var en trygg havn og Karen Huitfeldt, fjerde generasjon godsbesitter⁸⁰, satt i kongelig uskifte og var en 52 år gammel intelligent kvinne med en betydelig personlig tilknytning til stedet. Halvåret etter dødsfallet ble allikevel Hafslund solgt. Hvilke nettverksbånd ble aktivert og hvorfor skjedde salget?

6.4 Mulige hendelser og en rekke av sammentreff

I 1753 kom en rekke av viktige hendelser som endret situasjonen og åpnet opp for alternativer. I 1753 døde eieren av Clausholm, Christian von der Maase, uten arvinger.⁸¹ Hvis det var Eggert von Linstow som hadde startet en prosess overfor den aldrende og antagelig syke von der Maase etter oppfordring fra sin datter, som ifølge noen kilder ikke ønsket å bo på Hafslund i Norge, ville denne prosessen kunne ha fortsatt⁸² – uavhengig om Eggert von Linstow engasjerte seg videre i denne prosessen etter at datteren døde. Imidlertid taler Mathias' manglende egenformue da de giftet seg mot at en slik prosess ble startet av ham på det tidspunkt. Generalinden på Hafslund måtte overbevises. Ikke heller et løfte om muligheten til å kunne kjøpe Clausholm ville antagelig vært nok for Karen Huitfeldt som drev godset med den lønnsomme trelasthandelen. Hafslund hadde vært i familiens eie i tre generasjoner, til hver generasjons velsignelse, og Mathias skulle til å bli den fjerde. Uansett gjorde von der Maases dødsfall at Clausholm ville bli ledig.

⁷⁸ Ektepakten som var underskrevet ble stadfestet og bevitnet i et personlig brev fra Frederik V nådde Mathias i juni, samme måned som Sophie von Linstow døde. Jfr. Brev fra Frederik V til Mathias Huitfeldt datert 15. juni, 1753 (Ektepaktsbrevet), Mathias Huitfeldts privatarkiv, Clausholm godsarkiv, Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.

⁷⁹ Jespersen 2010: 74

⁸⁰ Hvis man regner fra Christen Jensen, far til Karen Huitfeldts farmor.

⁸¹ https://da.wikipedia.org/wiki/Christian_von_der_Maase (sist besøkt 9/5–2019).

⁸² Huitfeldt 2012: 487

6.5 En potensiell kjøper av Hafslund og en potensiell karriere ved hoffet

På slutten av dette året, i november 1753, døde en av Norges rikeste handelsmenn, trelasthandler Iver Elieson, 70 år gammel. Hans to sønner, Morten og Peter Elieson gikk sammen og presentere et tilbud til Karen Huitfeldt om å kjøpe Hafslund. Et slikt tilbud ville ikke ha kommet uten at de hadde fått informasjon om at muligheten for et forestående salg nettverket som bandt eliten rundt Christianiafjorden sammen. Hva hadde fått henne til å vurdere et salg? Nettverket av rike trelasthandlere i de største byene rundt Christianiafjorden var også en del av Huitfeldtens effektive nettverk.⁸³

6.6 Generalindens karrierehoff – Overhoffmesterinne for Dronning Juliane Marie

I 1751 hadde Frederik V giftet seg på nytt med Juliane Marie av Braunschweig-Wolfenbüttel ved Grev Moltkes tydelige innblanding.⁸⁴ Moltke hadde personlig og hurtig arrangert bryllupet mellom monarken og Juliane Marie til beste for Monarkens helbred. Den unge dronningen viste seg som en krevende person, og Moltke som manøvrerte den eneveldige monarkens små og store problemer fikk også dette i fanget. At Karen Huitfeldt tok posisjonen og sto i stillingen i tretten år sier noe om hennes kapasitet, men også om Moltkes evne til å plukke ut rett kvinne til rett plass.⁸⁵ Grev Moltke hadde møtt Karen Huitfeldt under Kongereisen i 1749, han må ha vurdert henne høyt nok til at hun fikk tilbud om den svært prestisjefylte stillingen som overhoffmesterinne for Frederik Vs nye dronning. Et slikt var karrierehoff for Karen Huitfeldt har antagelig fridd Generalinden fra mange motforestillinger mot å selge. Antagelig sammen med en intensjonsavtale eventuelt et løfte om å få kjøpe Clausholm fra enken von Maase uten livsarvinger, og med Mathias' samtykke om å selge Hafslundgodset aksepterte Karen Huitfeldt stillingen som Overhoffmesterinne i 1754. Samme året aksepterte Generalinden tilbudet på 120.000 riksdaler og solgte Hafslund hovedgård "i forening med sin sønn."⁸⁶

6.7 Nettverksbånd – hvilke ble aktivert?

Oppgaven har mer enn antydning at Grev Moltke var involvert i disse hendelsene og transaksjonene. Først og fremst fordi overhoffmesterinne–stillingen antagelig må ha vært nødvendig betingelse for at Fru Generalinde Karen Huitfeldt skulle gi fra seg posisjonen som mektig godseier på Hafslund. Hennes lange karriere for den "beryktede"⁸⁷ Juliane Marie viser at hun må ha vært et spesielt kapabelt menneske som nok hadde ønsket om å ha en egen

⁸³ Jfr. fra metodedelen: "et effektivt nettverk har flere ulike bånd, av ulik type og styrke."

⁸⁴ Jespersen 2010: 76–77; Frederik V foreslo å gifte seg med Grev Moltkes datter, men han manøvrerte henne raskt inn i ekteskapet med Mathias' tantes stesønn, Hannibal Wedell Wedellsborg, og som i likhet med sin far ikke klarte å drive godset særlig godt og var nær fallitt. Samtidig da Moltke ble frasagt sitt embete uten pensjon under Struensee, tok svigersønnen selvmord.

⁸⁵ Karen Huitfeldt de Werenskiold var Overhoffmesterinne fra 1754 til 1767, Jfr. Moe 1840–46: 37

⁸⁶ Moe 1840: 37 "Overhoffmesterinde hos den bekjente Juliane Marie, Kong Frederik den 5tes herskesyge og rænkefulde Dronning."

⁸⁷ Ibid.: 37

karriere. Kjøpet av Clausholm Slot og gods kan ha blitt initiert ved hjelp av von Linstows kontakter, etter ønske fra datteren som ikke ønsket å flytte til Hafslund og Norge. Etter datterens dødsfall ville antagelig engasjementet til von Linstow blitt mindre, selv om nettverksbåndet mellom enkemann og svigerfar fortsatt eksisterte. Sammenfallet av mange tilfeldigheter kan peke i retning av én person med et nettverk som strakte seg over utover hoffet og rakk ut i helstatens deler: Til Clausholm Slot på Jylland og Elieson-familien i Christiania i Norge.

6.8 Oppsummering

Det fremstår som lite sannsynlig at Karen Huitfeldt skulle ha solgt Hafslund uten å ha et annet og minst like bra gods som Hafslund på hendene. Hvis det bare hadde vært snakk om Overhoffmesterstillingen kunne hun latt noen drive gården for seg med en fullmektig. Generalinden hadde selvsagt allerede flere fullmektiger under seg allerede. Hafslund var det største sønnenfjeldske gods og hadde vært i generasjonenes eie, og slikt gir man ikke bare fra seg. Dermed er det relevant å koble det fremtidige kjøpet av Clausholm (som skjer i 1757–58) til salget av Hafslund og aksepten av stillingen. Avgjørende nettverksbånd i prosessen kan ha vært von Linstow. Familiebåndet til svigerfar von Linstow var så lenge datteren hans levde antagelig sterkt, og for enkemann Mathias antagelig fortsatt av betydning. Også *økonomiske relasjoner* mellom Elieson og Huitfeldt som trelasthandlere Hafslund kan ha vært inne i bildet. Det som mer enn noe annet antyder at Grev Moltke var involvert er ansettelsen av Karen Huitfeldt som overhoffmesterinne for Dronning Juliane Marie. Ettersom de ulike hendelsene, overhoffmesterstillingen, salget av Hafslund og kjøpet av Clausholm synes å være uløselig forbundet, er det derfor mulig at det var Grev Moltke, i en *meglerrolle*, brukte sitt store nettverk og løste floken av tragiske dødsfall, Mathias mulige ønske om å starte på nytt i Danmark, rike trelasthandlersønner på jakt etter profitable gods og vanskelige dronninger som skaper problemer for Kongen og hans høyre hånd. Frederik Raben synes i dette tilfellet å ikke bli i den grad berørt, men hans innflytelse skulle i Mathias' neste karrierehopp få fornyet aktualitet. Mathias fremtid så etter salget av Hafslund, det fremtidige kjøpet av Clausholm og en mor som selveste Dronningens Overhoffmesterinne svært lys ut.⁸⁸

⁸⁸ Overhoffmesterinnen er hoffets øverste kvinnelige stilling, en slags vise-vertinne og stedfortreder for Dronningen. Året etter at hun ansettes får hun ordenen l'Union Parfaite, jfr. Moe 1840–46: 37

7 Kammerherre

7.1 Rangtittel, nytt giftemål og hvit ridder

I 1755, året etter at moren hadde blitt overhoffmesterinne for dronning Juliane og samme året som moren får ordenen l'Union Parfait⁸⁹, ble Mathias gitt kammerherre-nøkkelen, tretti år gammel. Samtidig ble han oberstløytnant av Kavalleriet. Dermed hadde han overgått både sin far og morfar, konferensråd Niels Werenskiold i rang.

7.2 Frederik Raben – fra fars venn til svigerfar

I 1756 gifter Mathias seg med Frederik Rabens datter, Emerentze. Om Raben hadde vært behjelpelig overfor Mathias tidligere i egenskap av å være venn av Hartvig Huitfeldt, ble han antagelig ikke mindre hjelpsom overfor sin svigersønn til kammerherre. Med dette giftemålet kom Mathias inn i et svært betydningsfullt nettverk. Alle Rabens 8 døtre var hoffdamer, alle fikk ordenen L'union Parfait og alle ble gift inn i betydelige adelsslekter. Rabens fire sønner ble også betydningsfulle menn i helstatens administrasjon og elite. Nettverket Mathias nå giftet seg inn i var dermed betydelig i helstatens hovedstad. Gjorde Raben noe lignende som tidligere antydte at von Linstow gjorde i forbindelse med Generalajutantstillingen? Var stillingen en type medgift? Retribusjon på den måten ville gitt hans datter en fremtidig godseier, som både var velstående – og nå også kammerherre. To år senere, i 1758, dør enkefru Maase på Clausholm, og Mathias får anledning til å kjøpe krongodset med midlene fra Hafslund-salget.⁹⁰ Ovenfor har oppgaven forutsatt at denne overdragelsen allerede var avtalt i 1754 da Hafslund ble solgt. Ekteparet Huitfeldt-Raben flytter straks inn. Eggert von Linstows rolle i kjøpet av Clausholm Slot og gods har vært diskutert ovenfor. Med giftemålet med Emerentze Raben svekkes nettverksbåndet mellom enkemann og svigerfar von Linstow.

Det synes å være Mathias nettverksbånd, et *familiebånd*, til sin svigerfar, Frederik Raben som mest sannsynlig ga ham kammerherrestillingen. Båndet til Eggert von Linstow svekkes, og det er eventuelt Grev Moltke som også kunne tenkes å trekke i trådene. I tillegg var Karen Huitfeldt en del av hoffet. Raben hadde flest motiver for å hjelpe Mathias med kammerherrenøkkelen. Imidlertid var grev Moltkes posisjon mest sentral, og en kammerherrestilling måtte antagelig godkjennes av Kongen selv, og gikk dermed via Moltke, Frederik Vs høyre hånd. Med det neste karrierehoppet blir Moltkes rolle som en del av Mathias' aktive nettverk ytterligere sannsynliggjort.

⁸⁹ Også kalt Troskapsordenen var en orden som ble gitt til både menn og kvinner av kongefamilie og betydningsfulle personer.

⁹⁰ <http://www.danskeherregaarde.dk/nutid/clausholm> (sist besøkt 9/5-2019).

7.3 En endring av nettverksbånd med Grev Moltke – fra mors patron til svoger

I 1760 giftet Grev Moltke seg med Mathias' svigerinne, Hedwig Raben, Emerentzes yngre søster. Med dette fikk Raben-slekten et mektig tilskudd med grev Moltke, "rigets mæktigste mand". Hedwig Raben var hofdame hos Juliane Marie og hennes Overhofmesterinne var dermed Karen Huitfeldts, og kanskje under Generalindens personlige innflytelse.⁹¹ Om Overhofmesterinnen hadde noe som helst med dette giftet å gjøre er usikkert. Det kunne i så fall vært en form for retribusjon eller lojalitet til hennes patron, Grev Moltke. Uansett forløpet knyttet ekteskapet Grev Moltke og Huitfeldt sterkere sammen.. Mathias og Moltke fikk slik Frederik Raben som felles svigerfar, og dermed inngiftet i samme familie. Som nevnt tidligere var de relatert gjennom fjerne slektingers giftemål: Moltkes tante og fostermor var gift med den inngiftede onkel Hausmanns søster; og en av Moltkes døtre var i en manøver for å redde henne fra et giftemål med Frederik V blitt gift med Mathias ste-fetter, Hannibal Wedel av Wedellsborg.⁹² Med Grev Moltkes ekteskap med Raben ble Mathias og greven nærmere besvogret. Nå var Mathias i tillegg til å være en del av Raben-slekten, også indirekte en del av Moltkes familie; greven fikk etterhvert tyve barn som vokste opp.

8 Stiftamtmann (og ridder av Dannebrog)

Som del at et så innflytelsesrik nettverk i helstatens elite var ikke neste utnevneelse bemerkelsesverdig: I 1762 får han avskjed fra militæret i nåde⁹³, og blir stiftamtman for Aarhus. Hvem kan ha gitt denne æren? Hoffmester von Linstow var fortsatt urokkelig i sin stilling til tross for høy alder.⁹⁴ Svigerfar Raben var på slutten av sin statstjenestekarriere, men hele nettverket av Rabens etterkommere og svigersønner var i betydelige posisjoner ved hoffet. Imidlertid var Stiftamtman-stillingen en administrativ stilling med klare arbeidsoppgaver, ikke hofftjeneste. I tillegg sto hverken Raben eller von Linstow sto på toppen av sin karriere, Frederik Raben gikk ut av statstjenesten i 1763, derimot var ingen så tydelig plassert i maktens sentrum som Hofmarskal Grev Moltke. Han sto på toppen av sin karriere. I 1763 hadde Grev Moltke etter påtrykk fra Frederik V blitt nødt til å gå inn i regjeringsskonsellet.⁹⁵ Utnevnelsen av Mathias Huitfeldt til ridder av Dannebrog i 1764 slik hans far hadde blitt i 1728, og hans morfar Werenskiold i 1733 peker også til samme innflytelsesrike person. Neste karrierehopp, da han får rangtittelen *geheimeråd* gir ytterligere en pekepinn til Moltke.

⁹¹ Jespersen 2010: 37

⁹² Jespersen 2010: 77

⁹³ Den tilspissede situasjonen med Russland avblåses i 1762 og militærberedskapen trappes ned.

⁹⁴ 69 år

⁹⁵ Jespersen 2010: 94

9 Geheimråd

Frem til og med utnevnelsen til hvit ridder har karrieren til Mathias Huitfeldt gått på skinner. Deretter stopper den opp – for en stund. Mathias får ingen ny utnevnelse før han i 1773 blir utnevnt til geheimråd. Sett i forhold til karrierefremdriften tidligere år kan det virke underlig. Dermed blir karrierehoppet spesielt interessant. Hvorfor tar det sånn tid, og hvorfor får han tittelen akkurat da? Sammenfall med Frederik Vs dødsfall og etterfølgende brudd i Moltkes karriere sannsynliggjør at Grev Moltke var Mathias' og morens velgjører og viktigste nettverksbånd ved hoffet.

9.1 Moltke ut og inn av varmen – en ny eneveldig monark

I 1766 døde Frederik V, og den ustabile Christian VII, som til tross for at Frederik V hadde bedt ham om å la Grev Moltke fortsette, ga sin fars høyre hånd avskjed alle stillinger.⁹⁶ Moltkes lange og tro tjeneste overfor Oldenburgerne staset brått. Moltkes gamle rivaler ved hoffet klarte å få ham vekk. I samme urolige periode fikk Karen Huitfeldt avskjed i 1766⁹⁷, og er i overhoffmesterinnestillingen ut året, til 1767⁹⁸. Imidlertid kommer Moltke tilbake til konseillet mellom 1768⁹⁹ frem til nedleggelsen av konseillet og oppsigelsen uten pensjon med Struensee-perioden, 1770¹⁰⁰. Dette var en urolig periode, hvor Moltkes makt ikke på noen måte kunne sammenlignes med perioden som Frederik Vs høyre hånd. Etter Struensees fengsling og henrettelse i 1772 ble Moltke invitert tilbake til hoffet av Christian VII, uten at han får en fornyet posisjon¹⁰¹. I 1773 ble imidlertid Moltke formelt tatt tilbake i nåde, blant annet ved at han fikk pensjon på 4000 rdl i året.¹⁰² Samtidig får Mathias endelig forfremmelsen, i 1773 ble han gjort til geheimråd. Var det hans gamle patron, svoger og far til Mathias svigersønn som hadde brukt anledningen til å trekke i noen tråder? Frederik Raben hadde som nevnt trukket seg ut av statstjeneste¹⁰³, Eggert von Linstow var fortsatt ved hoffet, men var på dette tidspunktet 78 år gammel, og døde året etter. Det kan selvsagt ha vært andre nettverksbånd som hjalp Mathias. Samtidig viser hendelser senere at båndet mellom Moltke og Huitfeldt ikke var kuttet på noen måte. Moltke- og Huitfeldt-slekten knyttes enda nærmere sammen etter dette. I et patron-klient-forhold kommer gjengjeldelsen/betalingen til patronen i etterkant.¹⁰⁴

⁹⁶ 16. juli 1766, jfr. Jespersen 2010: 117–119

⁹⁷ Huitfeldt 2012: 442

⁹⁸ Moe 1840–46: 37

⁹⁹ Jespersen 2010: 128

¹⁰⁰ Jespersen 2010: 137

¹⁰¹ Jespersen 2010: 140

¹⁰² Jespersen 2010: 141

¹⁰³ I 1763 tok Frederik Raben avskjed fra Statstjenesten, jfr. Dansk biografisk Lexikon, bind XIII: 339

¹⁰⁴ Jfr. 2.6.7

9.2 Huitfeldt og Moltke forenes – Grev Gebhard Moltke–Huitfeldt av Glorup

I 1787¹⁰⁵ ble Gebhard, Moltkes sønn fra ekteskapet med Sophia Raben, gift med Mathias datter, Birte Huitfeldt. Datteren til Mathias døde imidlertid tragisk allerede året etter i en rideulykke.¹⁰⁶ Gebhard Moltke ble senere stiftamtmand for Trondheim i perioden 1797–1802, og var en del av byens sosiale liv. I 1800 solgte Mathias Clausholm Slot til sin andre svigersønn, Hans von Schilden, og opprettet det Huitfeldtske fideikommiss på 400 000 riksdaler. Da Mathias' andre datter også døde barnløs, arvet Gebhard Moltke dette og tok navnet Gebhard Moltke–Huitfeldt av Glorup.¹⁰⁷ Slekten lever fortsatt og fideikommisset er fortsatt på deres hender.

9.3 Oppsummering

Med sammenfallet med Moltkes ansettelse ved hoffet og avsettelsen av Karen Huitfeldt fra Overhoffmesterstillingen og Mathias' senere geheimråd–stilling tegnes koblingen mellom Huitfeldt og Moltke tydeligere. Senere giftemål mellom barna deres viser at patronasjeforholdet gikk over til å bli mer og mer likeverdig. Senere da Mathias' døtre ikke får etterkommere går Moltkes sønn inn i stedet, tar Huitfeldt–navnet samtidig som han får det Huitfeldtske fideikommiss, en betydelig formue. Moltke og Huitfeldt forenes endelig.

10 Avslutning

10.1 Endelig oppsummering

Gjennom familiebandene til sin far Hartvig Huitfeldt gikk Mathias inn i militæret. Ved hjelp av et familievennskap, Frederik von Raben, fars kontakt ved hoffet, ble Mathias fanebærer i *Livgarden til hest* i 1746. Straks forut for giftermålet med frk. Linstow blir han ansatt som *Generaladjutant for Frederik V*. Hustruens far, Eggert von Linstow blir en del av Mathias familie og dermed et svært sterkt nettverksbånd som det er naturlig å tro kan ha vært med på å gi ham stillingen. Det kan til og med ha vært en variant av medgift. At det fantes et aktivt nettverksbånd, kanskje et patron–klient–forhold mellom Grev Moltke og Mathias' mor, ble sannsynliggjort da hun fikk stillingen som overhoffmesterinne. Stillingens art krevde personlig egnethet og ansettelsen var innenfor Grev Moltkes domene. Hverken von Linstow eller von Raben hadde noe direkte med Frederik Vs indre gemakker å gjøre. Når først Moltke er etablert som en person som Mathias og moren har et patronasjeforhold til, åpner det opp for at Moltke kan ha vært med som del av det aktive nettverket også i ansettelsen av Mathias i generaladjutantsstillingen uten at oppgaven utelukket at det var Linstow. Kompleksiteten rundt *kjøpet av Clausholm* og salget av Hafslund antydde en elegant omgang med mange

¹⁰⁵ Dansk biografisk Lexikon, bind XI: 434

¹⁰⁶ Birthe Huitfeldt (f. 10. Jan. 1768 d. 1. Dec. 1788).

¹⁰⁷ Jespersen 2010: 409–410

nettverksbånd, både for å innhente informasjon om Clausholm og spre informasjon til mulige kjøpere av Hafslund. Dette kan Huitfeldt ha klart via egen familie, svogeren Grev Wedell av Wedellsborg på Fyn og ulike slekts- og vennskapsbånd i Christiania, men Grev Moltke kan også ha inntatt en *meglerrolle*.¹⁰⁸ *Kammerherre-stillingen* kom straks etter ble gift med en av Frederik Rabens døtre, kan det ha vært presis som i tilfellet med von Linstow at stillingen ble ordnet som en slags medgift av svigerfaren. Relasjonen med Frederik Raben gikk med giftermålet fra å være et familievennskapsbånd til et familiebånd, altså en styrking av nettverksbåndet til Raben. I tillegg ble noen år senere også Moltke gift med en av Rabens døtre. Nettverksbåndet mellom Moltke og Huitfeldt ble styrket etter dette. Med den administrative og betydningsfulle Stiftamtmannsstillingen i 1762 peker Moltke ut seg som mest sannsynlig og aktive nettverksbånd. Etter oppnåelse av Dannebrogstittelen i 1764 periode oppnår ikke Mathias flere betydelige karrieresteg før han ble *geheimeråd* i 1773. Samtidig mister Karen Huitfeldt stillingen i løpet av 1766.¹⁰⁹ Dette sammenfalt med Frederik Vs død og Moltkes avskjed uten pensjon og tid utenfor hoffet. Mathias får geheimrådstittelen samme året som Moltke får oppreisning og mottagelse av pensjon av Kongen. Selv om dette kan kritiseres som kun sammenfall av årstall peker det mot at Moltke og Huitfeldt var i et skjebnefellesskap som man vil kunne vente i et patronasjeforhold. Bildet kompletteres med foreningen av de to familiene gjennom ekteskapet mellom Moltkes sønn og Mathias datter, samt den senere overføringen av fideikommisset som fører til at slektene spleises da Moltkes sønn, skifter navn til grev Moltke–Huitfeldt av Glorup.

10.1.1 Oppsummering vedrørende Fru Generalinde, Overhoffmesterinne Karen Huitfeldt For Karen Huitfeldt personlig førte Kongebesøket i 1749 til en bekreftelse på henne som selvstendig godseier, og førte til økning av sosial, økonomisk og symbolsk kapital. Stillingen ved hoffet som Overhoffmesterinne har i oppgaven blitt sett i lys av blant annet av kongebesøket på Hafslund hvor *Generalinde Huitfeldt* var vertinne og godseier. Karen Huitfeldts karriere ble også en ressurs for Mathias. Det er nærliggende å anta at moren jobbet utrettelig for sin sønns karriere i rollen som en vellykket Overhoffmesterinne. Kanskje arbeider hun også for sin patron Grev Moltkes ekteskapelige lykke. At hun får avskjed i 1766, samme året som Grev Moltke blir fjernet fra hoffet, antyder at hans hånd lå over hennes langvarige tjeneste under "den renkefulle" Dronning Juliane Marie. Karen Huitfeldts rolle har blitt tydeligere i nettverksanalysen – og hennes karriere og nettverk kunne vært interessant å se enda nærmere på. Mathias' karriere er usedvanlig, men muligens er Karen Huitfeldts karriere enda mer uvanlig. Ikke bare som kvinne, men også i egenskap av å være

¹⁰⁸ Jfr. punkt 2.4 ovenfor

¹⁰⁹ Huitfeldt 2012: 442 skriver 1766, mens Moe 1840–46: 37 skriver *til* 1767.

forretningsdrivende godseier som til slutt blir en del av hoffet helt inn til de aller innerste gemakker – uten å gå via formelle strukturer som det militære eller administrative apparat.¹¹⁰

10.2 Konklusjon

Gjennom analysen av Mathias Huitfeldts karriere og nettverk i perioden 1740 til 1774 har oppgaven belyst hvordan man gjorde karriere i tidlig nytid i Oldenburgstaten. Mathias Huitfeldts nettverk skaffet ham en imponerende karrierefremdrift. De uformelle strukturene er ikke mulig å kartlegge fullstendig innenfor rammene av en bacheloroppgave. Nettverket som det har vært anledning til å gå igjennom har vært begrenset.¹¹¹ Imidlertid viser analysen av Mathias Huitfeldts nettverk viser at nettverksbåndene sannsynligvis hadde avgjørende og stor betydning for hans usedvanlige karriere. Retribusjonselementet har kommet til syne i flere tilfeller, og Bourdieus kapitalbegrep har vært anvendelig. Mathias' slekt og nettverk var omfattende, men nettverksanalysens oppdeling i typer av nettverksbånd og deres styrke har gitt retning og fremdrift for undersøkelsene, nye momenter har blitt avdekket og gjort at nettverkene som har kommet til syne har vært relevante og adekvate. Metoden for nettverksanalyse har også en viss fleksibilitet. Blant annet karrieren til Mathias mor, Generalinde Karen Huitfeldt, som viste seg mer usedvanlig enn opprinnelig antatt, lot seg uansett godt integrere, tilordnet som en del av Mathias' sterke nettverksbånd.¹¹² Nettverksanalyse med karrierefremdrift som fokus har mye for seg. Et utvalg sentralt plasserte nettverksbånd og evne til å bygge videre og flere bånd synes å være nøkkelen til karriere inn mot maktens midte, eliten ved og slik sett sentrum av Oldenburgstaten.

¹¹⁰ Karen Huitfeldt hadde ikke anledning til å bli amtmann eller få lignende posisjoner, og militæret var utelukket fullstendig. Hvis noen kan kalles nettverksbygger blant personene i oppgaven så må det være henne. Slik sett kunne oppgaven blitt mer konsentrert om nettverksbygging med utgangspunkt i henne. Forut for denne oppgaven og transkriberingen av brevet fra Frederik V om ektepakten har ingen kilder visst sikkert om Hafslunds eierforhold i perioden etter farens død. Generalinden drev gården, men hvem eide den egentlig? Karen Huitfeldts rolle har endret seg og vokst underveis i oppgaveskrivingen.

¹¹¹ Blant annet Hartvig Huitfeldts deltagelse i Royal Danois kan ha vært viktigere enn antatt. Mathias nære slekt på Elingaard, Hartvigs bror og hans hustru Birgitte, født Kaas, kunne også vært gjennomgått nøyere. Mathias Huitfeldts slekt er omfangsrik.

¹¹² Hennes påvirkningsevne og muligheter for innflytelse er ikke blitt avdekket fullstendig, og en analyse av sammenhengen mellom nettverk og kvinnekarrrierer i Oldenburgstaten ville vært svært spennende.

11 Litteratur

11.1 Trykte kilder

Gundersen, Trygve Riiser: *Det tidligmoderne kommunikasjonssamfunnet – Kongen i Christiania 1749*, Nytt Norsk Tidsskrift, nr. 2, 2009

Huitfeldt, Carl, *Slekten Huitfeldt – 600 år i Danmarks og Norges historie*, Oslo 2012

Hirsch, J.C.W. og K. Hirsch, *Danske og norske officerer : 1648-1814*, Oslo 2015

Jespersen, Knud J.V., Hanne Raabyemagle, Poul Holstein, and Carsten Porskrog Rasmussen, *Moltke – Rigets Mægtigste Mand*, København 2010

Krogh, C.C. v. *Meddelelser Om Den Kongelige Livgarde Til Hest : Et Bidrag Til Dens Historie, Væsentlig Støttende Sig Paa De I Archiverne Opbevarede, Originale, Hidtil Utrykte Aktstykker Og Dokumenter*. København, 1886.

Lorentzen, Jens, *Frederik den Femtes rejse gennem Danmark til Norge 1749*, København 1949

Moe, Bernt, *Tidsskrift for Den Norske Personalhistorie*, Christiania, 1840–46.

Schulerud, Mentz, *Hafslund gods – Fra Otte Bildt til M.G. Rosenkrantz*, Oslo, 1974

Sigurðsson, Jón Viðar, *Den vennlige vikingen – vennskapets makt i Norge og på Island ca. 900-1300*. Oslo 2010.

Teige, Ola, *Eliten i Christianias Sosiale Og Politiske Nettverk 1680-1750*, Oslo 2008

11.1.1 Oppslagsverk

Dansk biografisk lexicon, Bind I–XIX, Kjøbenhavn 1887 - 1905

Salmonsens konversationsleksikon, 2. utgave, Bind I–XXVI, København 1915–1930

11.2 Nettsider

<http://www.danskeherregaarde.dk/nutid/clausholm> (sist besøkt 9/5–2019).

https://da.wikipedia.org/wiki/Christian_von_der_Maase (sist besøkt 9/5–2019).

11.3 Utrykte kilder

Hof- Slotskirkens Enesteminiesterialbog, Vielsesprotokoll, 1692 – 1838, Rigsarkivet i København

Brev fra Frederik Raben til Hartvig Huitfeldt, datert 12. mai 1746, Hartvig Huitfeldts privatarkiv, Clausholm godsarkiv, Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.

Et trykt sanghefte fra en av gudstjenestene under kongebesøket i Christiania datert 1749, Karen Huitfeldts privatarkiv, Clausholm godsarkiv, Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.

Brev fra Frederik V til Mathias Huitfeldt datert 15. juni, 1753 (Ektepaktsbrevet), Mathias Huitfeldts privatarkiv, Clausholm godsarkiv, Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.

Håndskrevet notat om oversvømmelsene ved Glomma ved Hafslund, Adam Gottlob Moltkes arkiv: *Iagttagelser fra Kong Frederik V reise i Norge og betænkninger vedr. forbedringer af tilstanden og forfatningen der, 1749*, Rigsarkivet i København

